

AZ ÉRETLEN

„Ne bölcs légy öregkorodra, hanem maradj dühös!” Eörsi Istvánnak sikerült megfogadnia Max Frisch jótanácsát. Na, persze öregkort emlegetni vele kapcsolatban kész röhej, még akkor is, ha 1931-es születési dátumából számtani úton arra lehet következtetni, hogy a hatvanötödikben jár. Feje lágya máig se nőtt be egészen, pedig gyakorta megy neki a falnak. Baromian okos, de hogy bölcs lenne, az igazán nem fogható rá (noha többek közt filozóf is, vagyis bölcselő). Totálisan idegen tőle a higadt távolságtartás, az önmérséklet, az óvatos önkímélés, még inkább a bölcsességnek álcázott passzivitás és szellemi lustaság. Ami a dühösöget illeti, abban, köszöni, nem szenved hiányt; ez konzerválja, ez tartja fenn féltve őrzött éretlenségét.

„Éretlenség” kontra „érett formák”: ezt az ellentét párt Gombrowicztól vette át. „Az alkotást tápláló, a lázadó, a termékeny éretlenséget – írja le újra meg újra – meg kell védenünk az érett formák szakadatlan támadásától, ha valóban azt tartjuk legfőbb kincsünknek, amit Ennek vagy személyiségnek szokás nevezni”.

És mit rejtenek az „éretlenség” ellentétei, az „érett formák”? A beilleszkedést? Filizsterséget? Az integrálódást az egyén fölött összezáródó hatalmi rendszerbe? Mindent, ami nagyképűség, írófejedelmi póz, elvtelen véd- és dacszövegség? Ezek ellen hadakozik és lázad eszmélése óta.

A lázadás a hajdani fiatalembert mégse anarchistává teszi, hanem marxistává. E minőségében ront

Fencsik Flóra

neki huszonegy évesen magának Révai Józsefnek – fejjel a falnak – a Déry-vitában, az író védelmében. Még abban a rémséges bolsevik szakzsargonban teszi ezt, amelyben 1952-ben „irodalmunk helyzetéről” beszélni volt szokás. Marxistaként rohan a forradalomba, majd annak leveretése után a marxisták börtönébe, hogy ott tárolja marxista világgépét. A vesztes forradalmár is éretlen marad, de ez már dac és színtiszta önvédelem. Ennek a stratégiának köszönheti, hogy végigvigyorogja a négy évet – huszonötötől huszonkilenc éves koráig. A börtön jótékonyan megvédi az eközben idekinn lezajló összértelmiségi alkalmazkodástól, betagozódástól; egy rossz lelkiismerettel konzolidálódó országtól. Az „érestől”.

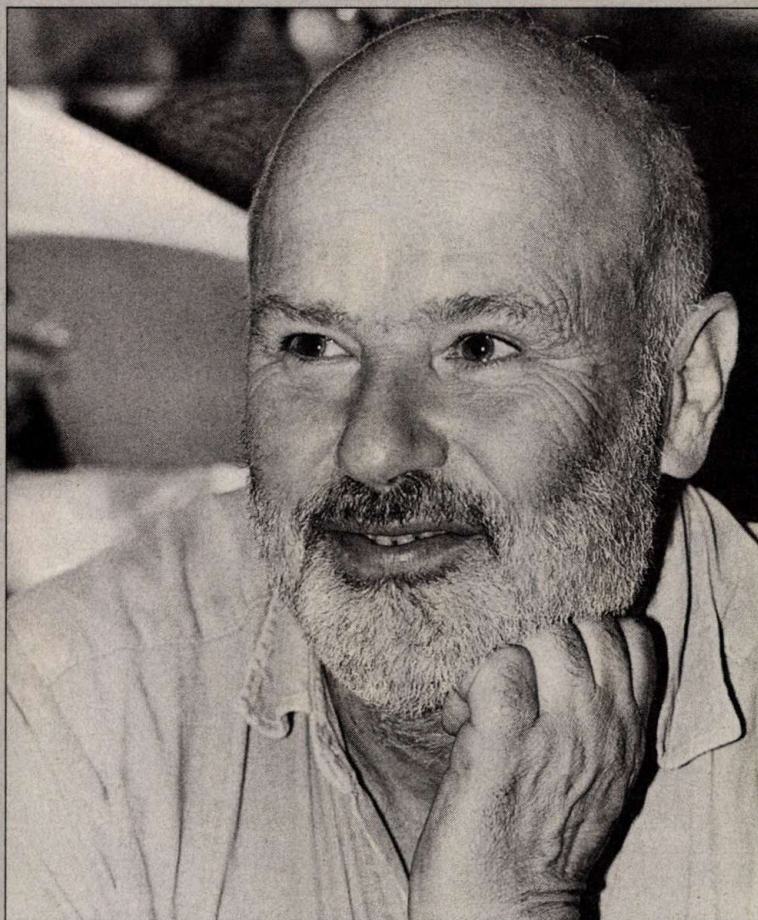
Kiszabadulva barátalanul és döbbenet áll a szép új világban. Harmincévi ellenzékiesség következik, a Tűrt és a Tiltott kategória között. Időnként kiadva, időnként elnémítva; ilyenkor szamizdatban publikál, mert izgatót közléskényszere nem tűr haslasztást. Máskor svejki cselekkel ürügyről ürügyre szökdécselve írja cikkeit, kritikáit. És darabot ír, és drámát fordít, és versel, és Lukács-hagyatékot gondoz-fordít. De ha újrarendelté a Shakespeare-összest, akkor se méltatná a szakma. A hatalom nem kedveli, mert „izgága”, a pályatársak nem kedvelik, mert továbbra is baloldali, mi több, marxista, s mégis ő áll szemben azzal a magát baloldalinak nevező rendszerrel, amelybe a többiek oly szépecskén elfészkelődtek. Ő sem kedveli a többieket, rossz a véleménye a hivatalos kultúráról éppúgy, mint az ellenkultúráról.

Ma is sokakat irritál az irodalom s a politika házatáján. Erkölcsei tartása idegesít, logikája, gyilkos humora letaglóz. A fordulat után ellenzéki múltjával egyenesen és magától értetődően szárnyal föl a többi szabad madárral, de nyomban kiderül, képtelen kötelékben repülni. Nemcsak mert mindig balra húz. Hanem mert esze ágában sincs pártfegyelmetten tartani a száját, ha nem teszik neki valami, tollat ragad, mihelyt szeretett pártjának valamely lépését elvtelennel találja.

A szekértábor-mentalitást sem képes elfogadni. Kinek megy neki hetyke hévvel? Konrádnak, a szoborrá merevedett, passzivizálódott írófejedelemnek. Hellenek, a divateszmékkal harsánykodó világiáró filozófnak, meg, persze, T. G. M-nek, akivel a liberalizmus két szélső eszmei végpontjáról kajabálják át

rútlen.” Nem, nem bölcs dolog így föltárni a sebeket – mégse butaság: kimondta, nem marja szét testét-lelkét a visszanyelt sérelem.

Ez a kemény erkölcsű, magányos lélek nem holmi aszkéta testben lakik, szigora nem zord szemüveg mögül villan elő, hanem egy piknikus, vígan vigyorgó örök kölyök-

egymásnak gorombaságait. Meg irodalmunk két ünnepelt Péterének, aki egymásnak veti vállát.

Irigység? Amiért öbelőle sose lesz írófejedelem, az ő mellére nem tűznek plecsnit, az ő vállának senki se veti a vállát? Annyi évi mellőzöttség után nevé most is kihúzzák a listákról, amikor pedig, állítólag, a barátai is kormányon vannak. Az örök renitensnek, a csakazértis-éretlennek fáj ez. Á is esendő emberből van, hiába. De ezt is kiírja magából. „Outsider maradtam, szinte emigráns, ízig-vérig korsze-

arcból. Egy életélvező, italt-nőt kedvelő porhüvelyből. A nők. Csak ők oldották elszigeteltségét. „Viszszapillantva az elmúlt évtizedekre, hálát érzek, kimondhatatlant, néhány asszony iránt, amiért lehetővé tették számomra az áttelelést.”

Ki is áll értük, nőkért, az imádott nőkért, minden macsó arrogancia és provinciális bunkóság ellenében. Nőkért és melegekért, menekültekért és színesbőrűekért - a fejünk felett keletől nyugatig átnyúló cini-kus politikai és szellemi hatalmak ellenében...